

۱۴۲۴۴۶

بسم الله الرحمن الرحيم

اختلالات رفتاری در کودکان و روش های اصلاح و تغییر رفتار

تألیف دکتر مریم آزادیکتا

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلام شهر

دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

گروه روان شناسی

سرشناسه : آزادیکتا، مهرناز ۱۳۴۵
عنوان و نام پدیدآور : اختلالات رفتاری در کودکان و روش های اصلاح آن و تغییر رفتار
مشخصات نشر : تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری : ۱۸۰ ص.
شابک : 978-964-10-3454-4
وضعیت فهرست : فیپای مختصر
نویسی : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
یادداشت

شناسه افزود : دانشگاه آزاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات
شناسه ابروده : Islamic Azad University Publication
شماره کتابشناسی : ۳۸۳۴۰۴
ملی

عنوان : اختلالات رفتاری در کودکان و روش های اصلاح و تغییر رفتار

مؤلف : مهرناز آزادیکتا

چاپ اول : تابستان ۱۳۹۴

تیراژ : ۲۰۰۰ نسخه

قیمت : ۸۰.۰۰۰ ریال

ویراستار : علی آسمند جونیقانی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی : سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی

ناشر : سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی باهمکاری واحد اسلامشهر

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۳۴۵۴-۴

طراح جلد : محمد ابرونتن

فهرست

۱	پیش گفتار
	فصل اول : اختلال نقص توجه - بیش فعالی
۳	مقدمه
۶	نشانه ها
۹	شیوع
۹	اولیا و تعام با کودکان بیش فعال
۱۱	سبب شناسی
۱۴	اختلالات همبود
۱۸	تشخیص
۲۳	درمان
۸۰	اختلال نقص توجه - بیش فعالی در نوجوانان
۸۲	اختلالات همبود
۸۸	درمان
	فصل دوم : اختلال سلوک
۹۳	مقدمه
۹۷	نشانه ها
۱۰۳	شیوع
۱۱۷	سبب شناسی
۱۲۰	درمان
	فصل سوم : اتیسم
۱۳۱	مقدمه
۱۳۱	نشانه ها
۱۳۶	شیوع
۱۳۸	سبب شناسی

۱۴۰

درمان

فصل چهارم: اختلال بی‌اعتنایی مقابله‌ای

۱۵۹

مقدمه

۱۵۹

نشانه‌ها

۱۶۳

درمان

www.ketab.ir

پیش گفتار

یکی از مشکلات رایج در بین برخی از کودکان ، اختلالات رفتاری است . "کُرک" اختلال رفتاری را رفتاری انحرافی یا نابهنجار می داند که ضمن نامتناسب بودن با سن فرد ، شدید ، مزمن یا مداوم است و گستره ی آن شامل رفتارهای بیش فعالی و پرخاشگرانه تا رفتارهای گوشه گیرانه است . ویژگی این گونه رفتارها این است که اولاً تأثیر منفی بر فرایند رشد و انطباق مناسب کودک با محیط دارد ، ثانیاً مزاحمت برای زندگی دیگران و استفاده ی آنان از شرایط را به وجود می آورد . در همین راستا ، قانون آموزش و پرورش برای تمام کودکان ، قول ، "اصطلاح آشفته گی جدی" را پیشنهاد کرده و آن را چنین تعریف می کند : "این اصطلاح به سالی است که در آن کودک ، خصوصیات را در مدتی طولانی و با درجه ای شدید از خود نشان می دهد به طوری که آن رفتار تأثیر ناگواری بر پیشرفت تحصیلی او باقی می گذارد و با عصبی ماندن ناتوانی در یادگیری ، ناتوانی در ایجاد روابط رضایت بخش ، رفتار یا احساسات نامتناسب در نسبت های طبیعی و عادی ، نشان دادن ناشادی و یا افسردگی مداوم و گرایش به نشان دادن علائم جسمانی و یا ترس در روابط با مسائل شخصی و یا درسی همراه است ." مجموعه این نشانه ها ، از یک سو شکایت والدین و از سوی دیگر شکایت معلمان را برانگیخته است . از طرفی این اختلال زود به آشفته گی در روابط بین فردی را فراهم نموده و موجب نگرش منفی همسالان و بزرگسالان در نسبت به آن ها ، طرد شدن از سوی همسالان ، و ایجاد درگیری و نابسامانی در محیط مدرسه می شود و احتمال پیامدهای منفی در زندگی آتی کودک را افزایش می دهد . متأسفانه کمر فهمی ها بد فهمی های زیادی در این زمینه وجود دارد بسیاری از افراد معتقدند که مشکلات و اختلالات رفتاری مساله ای رشدی است و به مرور زمان و بدون هیچگونه مداخله ای برطرف می شود در حالیکه پژوهش های متعدد نشان می دهد که کودکان با اختلال رفتار کماکان مشکلات رفتاری خود را تا بزرگسالی حفظ کرده اند اختلالات رفتار تداخل جدی با ابعاد مهم زندگی از جمله بعد تحصیلی ، اجتماعی و ... دارد و فرد را از مسیر صحیح تحول باز می دارد از طرف دیگر

متأسفانه شیوع اختلالات رفتاری بالاست اغلب پژوهش های انجام شده در این زمینه شیوع این اختلال را از ۹/۵ تا ۱۴/۵ درصد گزارش کرده اند. لذا با توجه به این مساله و تبعات ناشی از آن ، توجه به این حوزه از اهم مسائل است. چنانچه کارشناسان ، والدین ، مربیان و اولیا مدرسه با عوامل ایجاد کننده ، تشدیدگر و راهبردهای تشخیصی و درمانی این اختلال آشنا باشند از اثرات منفی آن کاسته می شود زیرا بسیاری از این تجربیات ناخوشایند به عدم آشنایی علمی با این اختلالات برمی گردد و آگاهی علمی در مورد این اختلال بر نحوه ی تفسیر والدین و معلمان از رفتار دانش آموز و نهایتاً نحوه ی برخورد و رفتارشان با آنها تاثیر گذار است .

تأراونده در کتاب حاضر سعی نموده است که از آخرین دست آوردها و پژوهش های انجام شده در زمینه این مرتبط استفاده کند . در این کتاب به شایع ترین اختلالات رفتاری در حوزه کودکان پرداخته شده و در چهار فصل تنظیم شده است . فصل اول مربوط به اختلال نقص توجه - بیش فعالی، فصل دوم - بوط اختلال سلوک ، فصل سوم مربوط به اختلال اتیسم و در فصل چهارم به اختلال بی اعتنایی تقابلی پرداخته شده است پس از معرفی هر اختلال نشانه ها ، شیوع ، سبب شناسی و درمان آورده شده است. به ویژه در بحث درمان سعی بر آن بوده است که تقریباً تمام روش های متداول که هم کنون کاربرد دارد؛ در سه قلمرو کودک محور ، مدرسه محور و خانواده محور آورده شود.

مطالعه ی این کتاب را به کارشناسان ، معلمان ، مربیان و دانش‌پژوهان رشته روان شناسی ، مشاوره و سایر رشته‌های مرتبط ، توصیه می کنم امید است مطالعه این کتاب گام موثری در جهت اصلاح و تغییر رفتار کودکان این مرز و بوم باشد .

دکتر مهرناز آزادیکتا

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

گروه روان شناسی

مقدمه

اختلال رفتاری در کودکان، طیف وسیع و گسترده ای دارد. براساس گزارش های آکنباخ^۱ و ادلبروک^۲ (۱۹۸۱) یک سوم تا نیمی از تمامی مراجعان برای خدمات روان شناختی را کودکان پرخاشگر و مبتلا به اختلال رفتار تشکیل می دهند. کارشناسان معتقدند که یکی از فراوان ترین اختلالات روان پزشکی قابل تشخیص در کودکان، اختلال رفتاری باشد.

ابعاد مختلف اختلال رفتار سبب گردیده است که دیدگاه ها و پژوهش های علمی در باره ی این اختلال متمرکز گردند. از اهداف اساسی این تمرکز، ترمیم رفتار و افزایش توانش روان شناختی کودکان و نوجوانانی است که از این اختلال رنج می برند. امروزه، توجه به اختلالات رفتاری بر پایه فرایند تحول و پدید آیی^۳، درک بنیادی این گستره را امکان پذیر ساخته و راه را برای بررسی دقیق و بالینی این گونه اختلال ها هموار کرده است.

نتایج تحقیقات نشان داده است که گونه های خاصی از اختلالات رفتاری مانند اختلال نقص توجه - بیش فعالی^۴، اختلال سبک^۵ و اختلال نافرمانی مقابله ای^۶ در بین دیگر اختلالات روانی دوران مدرسه از فراوانی بالایی برخوردار است. این گونه رفتارهای اغتشاش گر در موقعیت های مدرسه به صورت یک رده درگیری های مکرر و تعارض آمیز با همسالان، معلمان و دیگران خود را نشان می دهند. سرچشمه این گونه رفتارها به شکل موقعیتی بروز می کند، اما آنها رفته رفته به بیشتر موقعیت ها، به خصوص موقعیت های اجتماعی که مستلزم همکاری است، گسترش می یابند.

داج^۷ (۲۰۰۰) از تعدادی عوامل خطرزا در بروز اختلال رفتار نام می برد. این عوامل خطرزا شامل عوامل بیولوژیکی، زمینه ی اجتماعی - فرهنگی و تجربیات زندگی است. داج تأکید می کند که یک عامل به تنهایی نمی تواند پاسخگوی بروز اختلال رفتار باشد. بلکه باید تأثیر عوامل متعدد در بروز این اختلال مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد. فلپ^۸ و کلینتاک^۹

1- Achenbach

2- Edelbrock

3- Genesis

4- Diffic attention /hyperactivity disorder

5-Conduct Disorder

6- Oppsitional defiant disorder

7- Dodge

8- Phelps

9- MacIntoeck

(۱۹۹۴) رویکردی بیولوژیکی - اجتماعی به اختلال رفتار دارند. آنها معتقدند که نه عوامل اجتماعی و نه عوامل بیولوژیکی به تنهایی نمی توانند توضیح دهنده ی پیچیدگی رفتارهایی که در اختلال رفتار دیده می شود، باشند. بلکه تعامل بین عوامل بیولوژیکی و اجتماعی است که موجب به وجود آمدن این اختلال می شود.

فارغ از مساله ی سبب شناسی، اختلال رفتار می تواند زمینه ی ابتلا به یک سری مشکلات جدی، همانند اختلال شخصیت ضد اجتماعی، مصرف مواد و ... بعد از سنین نوجوانی فراهم سازد. اختلال رفتار، به طور قابل ملاحظه ای به کارکرد روانی و اجتماعی کودک و نوجوان در منزل، مدرسه و اجتماع آسیب می رساند. این الگوی رفتاری با آشفتگی های عاطفی جدی و سازش ناپذیری اجتماعی (هاوس^۱، ۱۹۹۹)، رفتارهای پرخاشگرانه (کازدین^۲، ۲۰۰۰) ضعف در عملکرد تحصیلی (موز^۳ و همکاران، ۱۹۹۴) حرمت نفس پایین، نارسایی در مهارت اجتماعی کلامی و غیر کلامی (ماثر^۴ و همکاران، ۱۹۹۸)، عدم توانایی مقابله با مساله (کاتز^۵ و اپستین^۶، ۱۹۹۵)، توانایی حل مساله (کازدین و همکاران، ۱۹۹۲) همراه گردیده و تصویر پیچیده ای از اختلال رفتار را نمایان می آید.

با این مقدمه، بدیهی است که اختلال رفتار در بین کودکان و نوجوانان بسیار بالاست. اغلب والدین، آموزگاران و مربیان مدارس مهارت گسیخته نوجوانان شکایت کرده و کنار آمدن با این افراد را کاری دشوار می یابند. از طریق اختلالات رفتاری در مراحل مختلف، به ویژه در مراحل ابتدایی تحول می تواند، مسیر زندگی فرد را با مشکل مواجه کرده و مانعی در راه زندگی سعادتمندانه به وجود آورد. در این راستا که پیشگیری و شناخت زمینه های تسهیل کننده اختلالات رفتاری در دوره های کودکی و نوجوانی، برای تأمین سلامت روانی امروز و فردای جامعه ضرورت پیدا می کند.

1- House

2- Kazdin

3- Medows

4- Mathur

5- Katz

6- Epstein